

**VÖRÖS FERENC: A „FALU” NÉVRÉSzt TARTALMAZÓ
CSALÁDNEVEK ÉS A NYELVFÖLDRAJZ**
Savaria University Press, Szombathely, 2011. 82 lap

VÖRÖS FERENC elsődleges kutatási témája a magyar nyelvterület családneveinek vizsgálata. Ezen a téren számos eredményt ért el már az eddigiekben is. Nevéhez fűződik többek közt a „Mai magyar családnevek adatbázisa” (MMCsA.) és az ugyancsak elektronikus formában létező, fokozatosan gyarapodó „Magyar családnevek térképtára” (MCsTt.). A jelen ismertetés tárgyául szolgáló munkájának témája, a – KÁZMÉR MIKLÓS szóhasználatával a – *falu* névrészt tartalmazó etimonok vizsgálata nem előzmények nélküli a névtudományban. KÁZMÉR MIKLÓS kandidátusi dolgozata, „A »falu« a magyar helynevekben” azokat a helyneveket teszi meg elemzése tárgyául, amelyek a *falu* földrajzi köznevünket, illetőleg annak valamelyik változatát rejtik magukban. VÖRÖS monográfiája szervesen kapcsolódik az előző munkához: mintegy annak folytatásaként, egyúttal azonban úttörő szerepüként értelmezhető. TÓTH VALÉRIA legújabbban a településnevek változástudományában szentelt teret ennek az izgalmas témának, külön kategóriaként tárgyalva a *-falu*, *-falva*, *-fa* típusú helyneveket. Jelen közlés szerzője hasonló eredményeket tud felmutatni az e témában eddig közzétett tanulmányában (A *-falu* és alakváltozatai a Losonci járás településneveiben, 2009). A téma időszerűségét példázza, hogy a 2013 júniusában Dunaszerdahelyen tartott, „A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV.” című konferencián a téma ANGYAL LÁSZLÓ előadásában szűkebb értelmezésben is terítékre került (A *falu* névrész és változatai Nógrád megye településneveinek és családneveinek körében).

A nagy terjedelmű korpusz dacára VÖRÖS módszertanilag megalapozott eredményekkel szolgál számunkra. A szakirodalom legfélreesebb tételeit is felkutatva igyekezett rámutatni a hiányosságokra, a téma továbbgondolásának szükségességére. A munka három terjedelmesebb szerkezeti részből áll. A szerző a szakirodalmi előzmények és módszertani megfontolások bemutatása (11–5) után a harmadik fejezetet (15–23) szánja a morfoszemantikai típus komplex leírásának. Részletes útmutatást kapunk a típus alapját képező toponimák keletkezésének kronológiájáról, az ide tartozó családneveinkről, de a *-falusi*, a *-fai* és a *-fali* utótagú családnevek szakirodalombeli megjelenéséről is.

A toponimákból létrejött családneveket a mai magyar névállomány számottevő rétegként tartjuk számon. HAJDÚ MIHÁLY családnév-enciklopédiájában viszont csak három *falu* névrészt tartalmazó szócikk kapott helyet, hiszen az összes többit az ezernél kevesebb névviselővel rendelkező nevek adattartományában találjuk. A szerző KÁZMÉR családnévszótárából kigyűjtötte azokat a címszavakat, amelyekben a *falu* névrész valamelyik morfológiai vagy ortográfiai változatával találkozhatunk. Összesen 272 címszót sikerült kiválogatnia. A vizsgált etimont tartalmazó családnevek a szótár elenyésző részét, mindössze 2%-át teszik ki (17). A fejezet folytatásaként a szerző rátér a *-si* képző történetében mindenképpen megkerülhetetlen *-falusi* utótagú családnevek tárgyalására (20–2). Megemlíti, hogy a képző keletkezésének történetét vissza-visszatérően több szerző érintette (SIMONYI, ZOLNAI, LEHR, KÁZMÉR). Befejezőként egy térképet találunk a képzőtípust tartalmazó családnevek 14–18. századi előfordulásáról. A szerző ezt követően a *-fai*

utótagú családneveket veszi lajstromba. Míg HORGER a haplológia (egyszerejtés) magyarázatával szolgál a *-fa* utótagú helynevek keletkezéséhez, addig KÁZMÉR a *-fa* utótagú nevek nyelvföldrajzával foglalkozó tanulmányában valószínűbbnek tartja azt, hogy minden esetben a szóvég erőteljes redukciójával állunk szemben (22). A *-fali* utótagú típus meglehetősen gyér réteget képez a MMCsA. tízmilliónál nagyobb korpuszában (mindössze 102 adatát gyűjtötte ki a szerző).

A munka negyedik fejezetében (25–33) a korpusz főbb jellemzőit ismerhetjük meg. Ezt segíti a mai magyar családnevek adatbázisából kigyűjtött adatok táblázatos összefoglalása. Ebben szerepel a morfoszemantikai típus mellett a névviselők száma, a típusbeli részesedés és az MMCsA.-beli részesedés is. Mivel a *falu* névrészt tartalmazó családnevek nem maradtak ki az újabb kori névváltoztatási folyamatokból sem, így a szerző igyekszik szétválasztani a természetes és a mesterséges névállományt egymástól. Beszédese része a dolgozatnak az a részfejezet is, amely a *falu* névrészt tartalmazó családnevek lexikai típusait mutatja be. A mai magyar korpuszban 866 különféle névvel, illetve ejtés- és írásképpel találkozhatunk (32).

Az ötödik fejezetben található nyelvföldrajzi szempontú leírás a legterjedelmesebb része a dolgozatnak (35–69). A gyakorisági tényezők úgy diktálták, hogy először a *-falusi* utótagú családnevekkel foglalkozzon a szerző. A fejezet folytonosságát megszakító táblázatban a típus régiós megoszlását találjuk a 2009. január 1-jei eszmei állapot szerint. Az illusztrációként szolgáló térképek szervesen kapcsolódnak az elmondottakhoz. A továbbiakban a *-fai* utótagú családnevek bemutatását olvashatjuk. Az MMCsA. több mint háromezer adata arról tanúskodik, hogy az ilyen morfoszemantikai típust tartalmazó családnevek dunántúli jellegzetességnek mondhatók. Hasonlóan megalapozott, bőséges következtetésekre jut a szerző a *-fali* utótagú családnevek esetében is.

A dolgozatot a tanulságokat taglaló összefoglaló rész zárja, amelyből azt is megtudjuk, hogy a *falu* névrészt tartalmazó családnevek területi elrendeződése nagyban igazodik az alapjukat képező településnevek nyelvföldrajzához. A történeti adatokban felbukkanó családnévtípusok gyakran más megterhelést mutatnak a mai adatokhoz képest. A kötet végén gazdag bibliográfia foglalja össze a vonatkozó szakirodalmat. Ebből is látható, hogy a téma nem különösebben keltette fel a kortárs kutatók érdeklődését; a szerző azonban erre is felhívta a figyelmünket.

Jelen ismertetésünket azzal zárhatjuk, hogy leszögezzük: VÖRÖS FERENC munkája méltó folytatása a szerző eddigi munkásságának. Sok hasznos és alkalmazandó névtani tudnivalót foglal össze a mintegy 82 oldalas kötetben. Érdeme, hogy jól kidolgozott elméleti háttér felhasználásával újabb névtudományi összefüggésekre világít rá, s eredményeit nemcsak közlésezi, hanem magyarázatot is keres rájuk. A hiánypótló dolgozat – reményeink szerint – újabb lendületet adhat a *falu* névrészt tartalmazó hely- és családnevek kutatásának. Bizton állíthatjuk, hogy haszonnal forgathatják nemcsak a személynévkutatók, hanem a nyelvföldrajzzal, nyelvtörténettel, nyelvjárástannal foglalkozó szakemberek is, hiszen hézagokat tölt ki a névtudomány már-már feledésbe merülő rétegeiben.